

SØREN KIERKEGAARD.

EN KRITISK FREMSTILLING

I GRUNDRIDS.

AF

GEORG BRANDES.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1877.

Was Tarquinius Superbus in seinem Garten mit den Mohnköpfen sprach, verstand der Sohn, aber nicht der Bote.

Hamann-Kierkegaard.

INDHOLD.

	Side
Søren Kierkegaard1
I. Barnealderen	4
II. Fader og Søn7
III. Hjemmet og Skolen.14
IV. Universitetet	22
V. Salomo , Antigone.	25
VI. Udtræden i Livet	31
VII. Angreb paa H. C. Andersen.	33
VIII. Ungdomsliv.	41
IX. Om Ironi	50
X. Forlovelse og Brudd61
XI. Forladte Kvinder.	81
XII. Antigone endnu engang.	87
XIII. Abraham og Isak	90
XIV. Det første Grundæmne.	99
XV. Mirakellandet ; den Enkelte.106
XVI. Enten-Ellers Anlæg. Det første Stadium	117
XVII. Don Juan130
XVIII. „Den første Kjærlighed “140

	Side
XIX. Forførerens Dagbog og Drikkegildet, Stilen	151
XX. Det andet Stadium. Ægteskabet	167
XXI. Det tredie Stadium. Paradoxet	187
XXII. Begrænsning overfor Natur og Historie .	206
XXIII. December 1845.	217
XXIV. Nyt Udgangspunkt	228
XXV. Christusskikkelsen	240
XXVI. Truende Holdning mod Kirken	251
XXVII. Agitationen.	254
XXVIII. Død.	264

Min tidligste Erindring om Kierkegaard er den, at naar jeg som Barn ikke trak mine Benklæder omhyggeligt og ligeligt ned over de dengang brugelige lange Støvleskafter, sagde Barnepigen advarende til mig: Søren Kierkegaard! Saaledes hørte jeg første Gang det Navn nævne, der samtidigt ringede saa stærkt for de Voxnes Øren. **Karrikaturtegningerne** i «**Corsaren**» havde gjort Kierkegaards Ben bekendte i Kredse, hvor hans Geni ikke var naaet hen. Hans Benklæder havde hos os opnaaet en lige saa stor Navnkundighed som i Frankrig en halv Snes Aar tidligere **Théophile Gautier's** røde Vest.

Den mærkværdige Mand var kjendt i **Kjøbenhavn** som en **Gade-Original**. Ydersiden af hans Liv var sær og monoton. Man kunde møde ham i den tidlige Morgenstund paa de afsides Stier langs **Stadsgraven**, til hvilken han humoristisk nok havde løst Fisketegn for uforstyrret at kunne tænke og componere. Han har i «**Gjentagelsen**» skildret slige Vandringer i den klamme Morgen-

taage, i det duggede Græs, paa den Tid, da den kolde Gysen, der bebuder Solopgangen, gaaer gjennem Naturen. Man kunde see ham kjøre ene i sin leiede Wiernvogn i flyvende Fart hen ad Nordsjællands Landeveie eller i langsomt Trav gjennem Nordsjællands Skove paa en af hine hyppige Kjøreture, der mindst optog en Dag, ofte flere, og af hvilke han foretog et Par hver Yintermaaned og om Sommeren maanedlig sex eller syv. Han gjæstede vexelvis Kongelunden paa Amager eller Lyngby, Frederiksborg, Fredensborg, Hirschholm, Roeskilde. Han opsøgte i Gribskov sin kjære Otteveiskrog, hvis Navn allerede havde noget Tiltrækkende for ham, den Indesluttede, hvem Alle kjendte og tiltalte, ved den Modsigelse, der laa i, at et Sammenstød af otte Veie sagdes at danne en Krog. Han satte sig her og det var ham som var et helt Folkefærd vandret ud ad de otte Veie og havde kun glemt En, som havde de otte Yeie ført alle Mennesker bort fra ham for kun at bringe ham hans egne Tanker tilbage. Han, der havde saa vanskeligt ved at glemme sig selv, aldrig kunde fortabe sig helt i Naturen, hvis Studium han ringeagtede, aldrig i Historien, som han med sit udpræget filosofiske Anlæg manglede Sandsen for, neppe nok i Musiken, i hvilken han kun opsøgte sine egne Idealer, holdt af selv her i Ensomheden at føle sig som Centrum.

En anden Dag kunde man paa Østergade ved

Middagstid mellem 2 og 4 i Sværmen følge den spinkle og tynde Skikkelse med det ludende Hoved, med Paraplyen under Armen, der næsten ufravigeligt var at finde her paa hin «Rute», der er den mellemfine Verdens Corso i Kjøbenhavn. Han hilste hvert Øieblik, saaes i Samtale saa med En, saa med en Anden, hørte en enkelt Gang en lille Gadedreng raabe Enten-Eller efter sig, indlod sig med Crethi og Plethi, ligesaa tilgjængelig for Enhver her paa Gaden som utilgjængelig i sit Hjem, her ligesaa ødsel med sin Person som ellers nidkær over den, her tilsyneladende ruttende med sin Tid ligesom til Vederlag for, at han altid haardnakket lod sig negte hjemme.

Men gik man saa en Vinteraften forbi hans Hus og faldt Blikket paa den lange Række af oplyste Vinduer, der gave den Etage, han beboede, et Udseende, som var den illumineret, da anede eller skimtede man en Suite af smukt møblerede, alle opvarmede Værelser, i hvilke den sære Tænker gik frem og tilbage under en Stilhed, som kun afbrødes ved Pennens Kradsen paa Papiret, naar han standsede for at nedskrive et ludfald i sit Manuscript eller en Notits i sin Journal; thi i alle Værelserne laa Pen, Papir og Blæk.

Saaledes levede han: spadserende, kjørende, samtalende og fremfor Alt skrivende, altid skrivende. Han var flittig som Faa, og al hans Flid

bestod i at skrive. Han talte ikke alene med **sin Samtid**, men med sig selv ved Hjælp af sin Pen. I faa Existenser har Blækket spillet saa stor en **Rolle**. Han har efterladt sig omtrent 30 trykte Bind, der tilsammen næsten **udgjøre** (hvad han kaldte dem) en **Literatur i Literaturen**, og lige saa mange Bind store Dagbøger i Manuscript, og næsten alt dette er skrevet i Løbet af hans 12 sidste Aar. Saaledes, saa sært og monotont tog Ydersiden sig ud af et af de indvortes mest bevægede Liv, der nogensinde er ført i Danmark.

I.

Da i Aaret 1813 den rige Hosekræmmer Michael Kierkegaard paa Nytorv i Kjøbenhavn var 57 Aar gammel og hans anden Hustru Anne (f. Lund), hans forrige Tjenestepige, 45 Aar, fik dette Ægtepar sit syvende Barn, en Søn ved Navn Søren. Sammenlægger man Forældrenes Alder, faaer man det respectable Tal 102, et Tal saa stort, at mange Gange to Par unge Forældre, naar de sammenlægge deres Aar, ikke naae til saa **høit** et Antal.

Søren Kierkegaard var gamle Forældres **Barn**; han fødtes gammel, han voxede op som et gammelklogt Barn, der saa tidligt begyndte at gruble især over sig selv, at det i hans senere Liv forekom ham, som havde han hverken været Barn

eller Yngling, det vil sige hverken ubevidst eller sorgløs. «Min Ulykke var» siger han med en af de spændte Vendinger han ynder «saa godt som fra Fødselen og fuldstændiggjort ved Opdragelsen den: ikke at være Menneske.» (Synsp. f. min Forfvirks. S. 62.) Han mener dermed, at han var Aand, et meget fordringsfuldt og altfor omfattende Udtryk til at udsige noget Bestemmende om en Enkelt. Vist er det imidlertid, at den, der brugte det om sig, kom til Verden med tungt Blod og tungt Sind; i gamle barbariske Tider havde man maaskee antaget et saa lidet barnligt Barn for en Skifting, Trolde havde lagt i Vuggen.

Han opsøger selv Sprogets yderligstgaaende Ord for at skildre sin oprindelige Tilstand. Han var efter sit eget Udsagn (Efterl. Pap. I 424) «spæd, spinkel og svag, næsten i enhver Henseende nægtet Betingelserne for ogsaa at kunne gjælde for et helt Menneske, sammenlignet med Andre, tungsindig, sjælesyg, paa mangfoldig Maade dybt og endeligt forulykket.» Et saadant stakkels Troldebarn leger ikke som andre Børn, er aldrig glad eller lystigt; det seer paa En med store, kloge, medlidenhedvækkende Øine, fordi det som Kierkegaard «sukker under en oprindelig Uensartethed med denne Tilværelse.» Det er strax fra den spæde Alder af sindrigt og vil i Taushed forarbeide mangt et sjældent Vaaben eller Smykke,

men man tirre det ikke, det er drilsk af Natur, spotsk i sine Svar, bidende vittigt, naar det ægges. Det har en Sjæl uden Sol, det lever et Liv uden Foraar; men det seer skarpt og det evner Meget.

Den stakkels Sildefødning var ikke blot vanfør, men syg, meget syg. 33 Aar gammel betegner han sig selv som fra sin tidligste Tid forteret af en «til Afsindighed grændsende Lidelse,» der maatte have sin Grund i et Misforhold mellem Legeme og Sjæl. (Efterl. Pap. II 431) Denne Lidelse, som han med sin bibelske Udtryksmaade kalder sin «Pæl i Kjødet» var det, som affødte det rugende Tungsind, hvis Taager indhyllede hele hans Opvæxt. Men ud af disse Taager blinkede den drilske Ironis og Vittigheds Lyn. Han havde den Art Vid, som om end i langt ringere Grad gjerne lides hos Pukkelryggede, hos Hofnarre eller andre svage og jævnlige forulæmpede Væsener, der lide under en uhelbredelig Melancholi; kun at dette Vid hos ham altid tjente Ideer, var behersket, gjennemsigtigt, genialt, selv hvor det ytre sig i en Haan saa skjærende, at Verden neppe siden Swifts Tid havde hørt Magen. I Drengaaarene aabenbarede dette Vid sig som ungdommelig Kaadhed. Et Par Anekdoter fra Skoletiden betegne dets Art. Den danske Lærer Hr. Storck havde forlovet sig, og den udvalgte Gjenstand hed Charlotte Lund. Der skulde skrives en dansk Stil over et selvvalgt Æmne og Kierkegaard skrev nu «Charlotten-

lund, Reisen dertil og Fornøielserne der» med Hentydninger til Forlovelsen og Navnet. Den tyske Lærer, Hr. Mathiesen, var saa svag, at Drengene tillode sig Alt i hans Timer. En Dag gik de saa vidt, at de holdt fuldstændigt Maaltid i Klassen med dækket Bord, Smørrebrød og O1, gik omkring og bød hinanden Velbekomme. Hr. Mathiesen vilde i sin Fortvivlelse klage til Bestyreren, da Drengene omringede ham og bade ham at blive. Søren Kierkegaard alene blev siddende paa sin Plads og sagde kun: «Vil De saa ogsaa sige Professoren, at saadan har vi det altid i Deres Timer.» Læreren blev.

IL

Det var fra Faderen, at Kierkegaard arvede baade sit Tungsind, sit Yid og sine Evner. Moderen, hvem han først mistede i sit 22de Aar, nævner han mærkeligt nok aldrig med et Ord. Begge Forældrene vare jyske Bønder. Michael Kierkegaard havde i sin Barndom maattet ernære sig ved som «Hjorddreng» at vogte Faar paa de jyske Heder. Han led her legemligt Ondt og sjælelig Mangel: her var hverken Læ eller Ly eller Skygge eller Træer eller Mennesker, kun en tom Flade og de umælende Dyr. Saaledes fyldtes hans Sind med den Sorg og det Savn, der afspeiler sig i vore Folkevisers Vemod, saaledes ind-

sugede hans Sjæl al Hedens stumme Melancholi. Han fortabte sig i de Grublerier og Drømmesyner, der opstaae hos den, der kun omgaaes sig selv.

Det er — paa anden Haand — et Minde om de jydske Heders Ensomhed, Ensformighed og Tungsind, der slaaer os imøde fra Kierkegaards Skrifter. Heden er deres Naturbaggrund, den tungtlidenskabelige Bondereligiøsitet, som avledes i Faderens Sjæl under Forladtheden derude, er deres aandelige Forudsætning.

Men allerede 12 Aar gammel kom Faderen til Kjøbenhavn, blev snart en stor Hosekræmmer, en stor Urtekræmmer, efter Datidens Vilkaar en meget holden Mand. Man veed, at den religiøse Opvakthed hos den jydske Bonde ikke udelukker en betydelig Fiffighed i Handel, en vis solid Nærighed og Paaholdenhed overfor det Fortjente. Det var ogsaa Tilfældet her. Dag ud, Dag ind stod den gamle, graahaarede, altid nøieseende Hosekræmmer i sin Bod, iført sin gule Frakke, sine Fløiels - Knæbuxer, sine pertentligt blanke Spændesko eller ungarske Støvler med Kvast og lagde Daler paa Daler. En lille Pidsk i Nakken gav ham et endnu mere gammeldags og Jeronimus-agtigt Udseende. Han var en loyal Mand, som ærede Kong Frederik d. 6te, Landets Fader, der som Kronprinds havde givet ham Bevilling til skjøndt Hosekræmmer at handle ikke blot med chinesiske og ostindiske Artikler, men ogsaa • med

de fra Vore Vestindiske Eylande kommende Vahrer, saasom Sukkere, raffinerede og uraffinerede, Sirup og Kaffeboenner, og samme i store og smaa Partier til Alle og Enhver udsælge.» Han var en from Mand, som næsten altid levede i sit tarvelige Hjem, som sad paa sin Træstol ved det lille hvidmalede Bord og læste i sin Postil og sine Testamenter, gik i Kirke uanfægtet af Tidens Rationalisme og hørte Mynster med Opbyggelse og Andagt. Han var en streng Mand, som lod sine Døtre gaa paa Torvet og gjøre Indkjøb til Huset, barhovede med et strikket Shavl knyttet paa Byggen, som lod dem børste Brødrenes Tøj og holde Huset istand, da der ikke blev holdt Tjenestepige, og som, selv da hans Sønner vare blevne Studenter, sjeldent eller aldrig gav dem Penge til Smaafor-nødenheder. Kort sagt: han saa op til Kongen, høiagtede Geistligheden og ærede Politiet. I sit Hjem var han et Stykke af en Hustyran og Faderens brede Byg stillede sig længe hindrende mellem Søren og Verden.

Det lader sig neppe nægte: der slaaer os et Pust fra Hosekræmmerbutikens indelukkede Luft imøde fra Kierkegaards Skrifter, der med al deres Dybde, Skarpsindighed og Varme have en saa snever aandelig Horizont. Det er — i andet Led — den med al sin Begavelse uselvstændige, lige akkurat fra Træhesten emanciperede Almuesmands sky Bespect for det hele overjordiske og jordiske

Politi, der møder os i den overdrevne og forcerede Ærbødighed for Konge og Cancelli, Censorer og Ministre, Excellencer og Bisper, af hvilken Kierkegaard næsten hele sit Liv igjennem gjør Profession.

Dog hin gamle ærværdige Jeronimus var trods sit regulære og prosaiske **Førretnings-Ydre** en Fantast, en Dialektiker og en paa Randen af Sindsyge svævende **Hypochondrist**. Hjemmet blev her ved for Sønnen ligesaa ængstende som uhyggeligt tiltrækkende. Adspredelser var der ingen af. Men naar Søren bad om Tilladelse til at gaae ud og som oftest tik et Afslag, tog Faderen ham ved Haanden og foreslog ham til **Gjengjæld** en Spadseretur op og ned ad Gulvet, hvorhen han vilde, til Frederiksberg eller ud ad Strandvejen.*) Da fortalte Faderen Alt, hvad de saae. De hilste paa de Forbigaaende, Vognene larmede dem forbi og overdøvede Faderens Stemme. Kagekonens Frugter havde aldrig seet saa indbydende ud. Faderen fortalte Alt saa nøiagtigt og saa levende, at Søren efter en halv Times Forløb var mere træt og overvældet end af en virkelig Tur. Snart lærte han den Gamle Kunsten af, og de samtalede

*) Smlgn. Novellen Efterl. Pap. II. 78. Disse Træk vare mig **bekjendte**, før hine Papirer kom ud, da Kierkegaard til afdøde Prof. Brøchner havde fortalt dem som Virkelighedstræk fra hans egen Barndom.